

## ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ОУН(Б) І УПА СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ ОКУПОВАНОЇ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

*У статті аналізується інформаційно-пропагандистська діяльність ОУН(Б) і УПА серед населення України проти нацистських окупантів в роки Другої світової війни (червень 1941–1944 рр.).*

*Автор доводить, що антинімецька пропаганда мала свої особливості, які відрізняли її від інших пропагандистських напрямків українських націоналістів, а зміст пропагандистської діяльності відповідав кожному конкретному етапові боротьби ОУН і УПА з урахуванням особливостей національних спільнот, на які розповсюджувався інформаційно-пропагандистський вплив.*

**Ключові слова:** ОУН(Б), УПА, німецька окупація, антинімецька інформаційно-пропагандистська діяльність, усна пропаганда, пропагандистські рейди УПА.

### **Stepan Vynogradov**

#### **OUN (B) (ORGANISATION OF UKRAINIAN NATIONALISTS) AND UIA (UKRAINIAN INSURGENT ARMY) INFORMATION AND PROPAGANDA ACTIVITIES AMONG POPULATION OF OCCUPIED TERRITORY OF UKRAINE**

*The article deals with the issues of the anti-German information and propaganda activities of the Organization of Ukrainian Nationalists (Bandera) (further OUN (B) and the Ukrainian Insurgent Army (hereinafter — UIA) among the Ukrainian population during the Second World War (June 1941–1944). Responding to archival documents, the author notes the three main periods in the deployment of the anti-German information and propaganda activities of the OUN and the UIA. The first period — from June 1941 to the September conference of the OUN in 1941. The second period — from September 1941 to February 1943, in particular, to the third conference of UNO. The third period — from February 1943 until the final liberation of Ukraine from German invaders in 1944.*

*The author highlights the main tasks of the anti-German information and propaganda activities of the OUN (B) and the UIA among the population of the occupied Ukraine. He concludes that, aspiring to oppose the German occupation regime, the underground of the OUN (B) and the UIA during the war created their own propaganda network, established a mass production of printed publications, solved the problem of propagandists, conducted active verbal propaganda, and introduced a new type of mass campaign — propaganda raids of the UIA.*

*However, the anti-German propaganda of the OUN (b) and the UIA during all the time of its management had its own peculiarities that distinguished it from other propagandistic directions of Ukrainian nationalists. Despite the tangible advantage of the enemy in propaganda, OUN (B) and UIA persistently and consistently propagandised their ideas. The content of their propaganda activities was consistent with each specific stage of the OUN and UIA struggles, taking into account the peculiarities of national environments that were disseminated through informational and propaganda activities.*

**Key words:** OUN (B), UIA, German occupation, anti-German information and propaganda activities, verbal propaganda, propaganda raids of UPA.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2019

© Виноградов С., 2019

Інформаційно-пропагандистська діяльність серед населення України проти нацистських окупантів в роки Другої світової війни була однією із найважливіших складових боротьби ОУН і УПА. Як свідчать документальні джерела, ця робота стала пріоритетним напрямком діяльності українських націоналістів від самого початку німецької окупації.

Антинімецька інформаційно-пропагандистська діяльність ОУН і УПА серед населення справляла інформаційно-психологічний вплив на свідомість і почуття людей, а також сприяла збереженню ідеологічного впливу на населення окупованих територій.

Питання інформаційно-пропагандистської роботи, її цілей та засобів здійснення вже перебувало у центрі уваги дослідників, які розглядали її

як одну з дієвих форм опору (Лисенко О.Є., 2001. С. 448; Федорців В.І., 1994. С. 2–3; Малюга В.М., 2005. С. 144–156) та прагнули проаналізувати її форми, зокрема випуск друкованих праць, періодичних видань (Павлюк І., 2001, С. 192–205). Але досі найбільш ефективною формою аналізу різноманітних практик розгортання інформаційно-пропагандистської роботи ОУН і УПА є аналіз джерел, як оприлюднених, так і неопублікованих матеріалів, що містяться у вітчизняних архівах. Тому вважаємо за доцільне висвітлити питання змісту, умов та наслідків інформаційно-пропагандистської роботи українських націоналістів під час Другої світової війни саме на основі документів.

**Метою статті** є аналіз змісту інформаційно-пропагандистської діяльності ОУН(б) і УПА серед населення окупованої території України та засобів її реалізації.

Говорячи про антинімецьку інформаційно-пропагандистську діяльність ОУН і УПА серед населення, варто згадати, чим ці організації різнилися одна від одної. ОУН була підпільною організацією зі своїми правилами конспірації, розгалуженою нелегальною структурою, системою виховання та навчання членів, червоно-чорним прапором (а не синьо-жовтим). УПА була армією з власною військовою структурою (воєнні округи, тактичні відтинки, з'єднання, курені, сотні, чоти, рої), дисципліною, мережею допоміжних служб, підстаршинськими й старшинськими школами для підготовки командних кадрів, військовою присягою, воювала під синьо-жовтим прапором.

Безумовно, ОУН і УПА були нерозривно пов'язані між собою протягом усієї боротьби. На чолі збройного опору окупантам стояла Організація українських націоналістів (бандерівців). ОУН(б) посіла провідну позицію в формуванні та подальшій діяльності УПА. Саме на базі оунівських боївок формувалися повстанські загони, а мережа підпілля стала своєрідним запіллям для них.

Виходячи з специфіки існування, інформаційно-пропагандистська та видавнича діяльність ОУН була першочерговою для підпільної боротьби, а бойові дії носили обмежений характер, тоді як УПА, будучи військовою організацією, поряд з бойовими діями проводила активну інформаційно-пропагандистську роботу, ставлячи її на рівні з бойовою.

У протистоянні німецькому окупаційному режиму і підпілля ОУН(б), і УПА у роки війни створили власну пропагандистську мережу, налагодили масовий випуск друкованих видань, вирішили проблему пропагандистських кадрів, вели активну усну пропаганду та запровадили новий вид масової агітації — пропагандистські рейди УПА.

Антинімецька пропаганда ОУН(б) і УПА протягом всього часу мала свої особливості, які відрізняли її від інших пропагандистських напрямків українських націоналістів.

Основними завданнями антинімецької інформаційно-пропагандистської діяльності ОУН і УПА серед населення окупованої України були: поширення в масах ідеї боротьби за створення Української держави; виховання у населення України національно-патріотичної свідомості, почуття ненависті до окупантів; роз'яснення планів гітлерівців стосовно України, їхньої політики і практики щодо створення української державності; нейтралізація впливу ворожої пропаганди на окупованій території, формування позитивного ставлення до ОУН і УПА та віри у кінцеву перемогу над ворогом; мобілізації населення до збройної боротьби в складі УПА проти нацистських окупантів; забезпечення населення правдивою інформацією про реальний стан справ.

Умови, в яких працювали пропагандисти ОУН і УПА, визначили специфіку форм, методів і засобів цієї діяльності. Основу їх антинімецької пропаганди серед населення склали два її види: усна й друкована — листівки, газети і журнали, брошури і книги та фотоілюстративні матеріали. Водночас усна пропаганда поділялася на такі різновиди: «принагідна політична гутірка,rinaгідна політична промова, властива політична промова, доповідь і дискусія, диспути» (ДАЛО. Ф. П–3. Оп. 1. Спр. 70. Арк. 11–34). Базовими методами впливу, що застосовували пропагандисти ОУН(б) та УПА, були інформування, роз'яснення, переконання і навіювання.

Наявні історичні джерела дозволяють розподілити антинімецьку інформаційно-пропагандистську діяльність ОУН і УПА на три основні періоди. Перший період — з червня 1941 р. до вересневої конференції ОУН(б) 1941 року. Другий період — з вересня 1941 р. по лютий 1943 р., зокрема третьої конференції ОУН. Третій період — з лютого 1943 р. до остаточного визволення території України від німецьких загарбників у 1944 році.

Агітація та пропаганда ОУН першого періоду характеризувалася відсутністю відкритого антинімецького змісту, що було наслідком хибної орієнтації її лідерів, котрі бачили в ній союзника у боротьбі з більшовизмом, на нацистську Німеччину.

Архівні документи свідчать, що найбільшого використання в цей період набули усні форми пропаганди, а саме мітинги, індивідуальні та колективні бесіди, промови, збори, декларації, голосне читання, різні культурницькі заходи тощо. Саме такі форми дозволяли у стислі терміни охопити пропагандистським впливом

максимальну кількість населення (ЦДАВО України. Ф. 3833. Оп. 1. Спр. 12. Арк. 1–45). Антинімецька інформаційно-пропагандистська діяльність ОУН(Б) цього періоду характеризувалась все більшим усвідомленням керівництвом необхідності антинімецької пропаганди, широким використанням легальних установ для проведення антинімецької інформаційно-пропагандистської діяльності серед населення.

Таким чином, хоча питання антинімецької боротьби членами ОУН(Б) у цей період і не ставились, в цілому, їхня інформаційно-пропагандистська діяльність, яка була спрямована на розгортання процесу відродження Української державності та захист її інтересів, об'єктивно може вважатись антинімецькою, оскільки вона геть суперечила планам гітлерівців щодо України.

Другий період, який розпочався з вересня 1941 р. і тривав до лютого 1943 р., — це період ідейно-політичної переорієнтації ОУН(Б) та її підготовки до збройної боротьби. Саме тоді відбулися кілька конференцій ОУН(Б), де було ухвалено рішення про перехід у підпілля і розгортання активної антинімецької інформаційно-пропагандистської роботи, основним завданням якої була підготовка населення до збройного спротиву німцям. Поштовхом до таких дій з боку ОУН(Б) стали рішення вересневої 1941 р. конференції, де Німеччина визнавалася ворогом українського народу на рівні з сталінським режимом (Баган О., 1994. С. 56).

Серед ознак антинімецької інформаційно-пропагандистської діяльності оунівців протягом цього періоду назвемо: до осені 1942 року в їхній пропаганді серед населення був відсутній заклик до збройного спротиву нацистам; лідери ОУН вважали, що масовий виступ проти німців — свідомо допомога кривавому сталінському режимові; бандерівці були переконані, що збройний опір принесе велику кількість жертв серед мирного населення.

Відповідно до цього оунівці бачили головним завданням об'єднання і підготовку українських мас до рішучого змагання цілого народу за Українську державу.

У цей період ОУН(Б) формує місцеві загони самооборони, які в подальшому, надумку її лідерів, мали поповнювати лави УПА. Інформаційно-пропагандистська діяльність на цьому етапі мала явний антинімецький зміст. Уже восени 1941 р. легальним сектором пропаганди було охоплено майже всю територію України.

У квітні 1942 року на Другій конференції ОУН(Б) ухвалюються «Пропагандивні постанови», де, зокрема, зазначається: «наявні форми і методи пропаганди повинні бути менше крикливі і видні, але натомість змістом ударні революційні й політичне доцільні [...]»,

не допустити до передчасних виступів і стати оборонцем широких народніх мас (ОУН в світлі постанов, 1955. С. 178).

Зберігаючи вплив на легальний сектор пропаганди, оунівці значну частину своїх кадрів перевели у підпілля, створивши чітку вертикаль пропагандистських осередків ОУН, що розгорнули інформаційно-пропагандистську діяльність серед населення антифашистського змісту.

Основними формами впливу ОУН(Б) на населення і на цьому етапі залишалось розповсюдження листівок, газет та іншої друкованої продукції, серед якої домінували листівки як значно оперативніші, ніж газети чи журнали, такі, що швидко реагували на зміни в обстановці.

У цей період з'являється й військова преса ОУН(Б). Це — «Вільна Україна», «Вісті з фронту» — неперіодичний бюлетень, «До зброї», «За самостійну Україну» та ін. Чільне місце в діяльності підпільної журналістики займав журнал «Ідея і чин», що почав видаватися з осені 1942 р. (Дужий П., 1993. С. 90–94).

Аналізуючи пропагандистські матеріали ОУН другого періоду, можна стверджувати, що зміст антинімецької інформаційно-пропагандистської діяльності українських націоналістів значною мірою був протидією на заходи окупаційної влади, спрямовані проти населення України. Підтвердженням цьому є ціла низка листівок, в яких населення закликалося до конкретних дій проти окупанта. Зокрема, у листівці ОУН «До селян» (1942 р.) мовилося про те, щоб селяни, об'єднавшись під гаслами ОУН, ставали до самооборони. (ЦДАГО України. Ф. 57. Оп. 70. Спр. 299. Арк. 1–22).

З осені 1942 р., розпочавши роботу по створенню збройних загонів з метою захисту населення від окупантів, в пропаганді ОУН постійно присутній заклик до вступу в УПА та організації збройної боротьби.

На другому етапі розпочалася активна агітація, спрямована, передусім, на підготовку до збройного виступу проти окупантів, створення націоналістичних військових загонів та підтримку їх з боку населення.

Саме тоді робота оунівських пропагандистів набула чіткого спрямування щодо пропаганди серед українського населення таких ідей: згуртування у збройні загони; пошук, збирання та магазинування зброї та набоїв для використання їх у подальшій боротьбі; цілеспрямоване навчання військовій справі (ЦДАВО України. Ф. 57. О. 70. Спр. 299. Арк. 12–14 зв.).

Лідери ОУН(Б) визнали хибність своїх передвоєнних зовнішньополітичних орієнтирів, про що Провід ОУН(Б) і зробив заяву у пресі: «Треба ствердити, що сам підхід українства до Німеччини як до держави, що мала бути заінтересована у повстанні української держави, —

був хибний. Гріх цей в'ється крізь останні десятиріччя української політики (Літопис Української повстанської армії. Т. 24, 1996. С. 102).

Нове бачення ідейно-політичних настанов організації знайшло своє відображення у постановах III Надзвичайного Великого збору ОУН (серпень 1943 р.).

Отже, найважливішим здобутком другого періоду можна вважати остаточне розуміння керівництвом ОУН необхідності ревізії своїх довоєнних зовнішньополітичних планів, усвідомлення необхідності збройної боротьби проти нацистської Німеччини.

Третій період антинімецької інформаційно-пропагандистської діяльності ОУН і УПА серед населення України тісно пов'язаний з переходом до збройних форм опору окупаційному режиму, курс який було проголошено на Третій конференції ОУН (Б) у лютому 1943 року. Цей фактор і став визначальним у виборі напрямків, форм, методів, засобів такої роботи та її змісту.

Аналіз документів та інформаційно-пропагандистських матеріалів ОУН і новоствореної УПА цього періоду свідчить, що основною характерною ознакою антинімецької діяльності структур пропаганди ОУН і УПА цього періоду була її спрямованість на безпосереднє забезпечення інтересів збройної боротьби. Можна стверджувати, що головним лейтмотивом пропаганди ОУН і УПА стала тема збройної боротьби.

У цьому напрямку провідне місце посіли форми та методи друкованої пропаганди. Поява військової преси УПА значно розширила можливості цього виду пропаганди. Своє слово члени УПА пропагували через мережу підпільних часописів — «До зброї», «Вільна Україна», «Прапор молоді», «За самостійну Україну», «Ідея і чин», «Самостійник» (Лернатович О.А., 1942. С. 3).

Активно використовувалися листівки, серед яких «За що бореться УПА», «Відвага повстанця», «Звірства німців», «Події з фронту» та багато інших, що були найбільш поширеною формою друкованої пропаганди ОУН і УПА цього періоду, оскільки дозволяли значно оперативніше реагувати на будь-які події.

На забезпечення ефективності збройної боротьби проти окупантів, як і в попередні періоди, була направлена й усна пропаганда ОУН і УПА. Найактивніше у цей період в роботі з населенням застосовувалися читання і обговорення газет, журналів, листів, бесіди, мітинги, виклади, промови. Як свідчать архівні джерела, кількість промов і викладів зростає за рахунок розширення осередків ОУН та УПА з організацією партизанських країв, а також утворенням розширеної мережі вишколів населення. Промови і виклади мали різнопланову тематику.

В антинімецькій пропаганді серед населення активно використовувалися також мітинги і зібрання.

Проте в збройній боротьбі та за умов окупаційного режиму здійснення колективних форм усної пропаганди перебувало під постійною загрозою. Враховуючи це, керівництво ОУН і УПА вимушене було корегувати її організацію. Вже в першій половині 1943 р. Крайовим проводом ОУН було ухвалено інструкцію, якою чітко регламентувалося проведення масових форм пропаганди. Зокрема, пропагандистам було заборонено самим, без охорони та супроводу представника місцевого проводу ОУН, пересуватися до місць проведення пропагандистських акцій. Мітинги мали відбуватися увечері або вночі та в жодному випадку вранці. Населення попередньо не повідомлялось про те, де має відбутися черговий мітинг.

Відповідні рішення щодо організації усної пропаганди серед населення ухвалювалися й керівництвом УПА. Так 10 червня 1943 р. суспільно-політична референтура УПА видала інструкцію, у якій вимагалось від кожного пропагандиста і виховника на кожному кроці під час перебування між населенням активно проводити пропагандистську роботу з метою завоювання його прихильності та симпатії для УПА (Літопис Української Повстанської Армії, 1999. Т. 2. С. 184).

У подальшому ці положення відквалилися й у наказі № 6 Командира УПА Кліма Савура від 25 серпня 1943 р., який з метою посилення інформаційно-пропагандистського впливу на населення зобов'язав, окрім пропагандистів, активно опікуватися цією роботою й командирів та політвиховників усіх рівнів, а також кращих стрільців (Літопис Української Повстанської Армії. Т. 2. С. 234).

Таким чином, документи засвідчують той факт, що питання пропаганди завжди були під контролем у керівництва ОУН і УПА, яке, своєчасно реагуючи на зміни ситуації в регіоні, ухвалювало виважені рішення для забезпечення дієвості інформаційно-пропагандистської роботи серед населення.

Велике значення мали пропагандистські рейди загонів УПА, що були особливим засобом інформаційно-пропагандистської діяльності УПА серед населення західних, центральних та східних областей України.

У походах рейдові відділи УПА не мали настільки тісних зв'язків з населенням, як на місцях своєї постійної дислокації, проте вони спромоглися досягти значних успіхів у справі формування національної свідомості. Улітку 1943 р. внаслідок таких рейдів УПА було створено повстанські боївки на Київщині, Вінниччині, Полтавщині, Уманщині, Дніпропетровщині.

Щоправда, вони довго не проіснували — багатьох лякала можливість приходу Червоної Армії.

Антинімецька пропаганда ОУН і УПА в цей час активно намагалася впливати й на молодь. Архівні документи дають підстави стверджувати, що в цьому напрямі діяльності українські націоналісти досягли певних результатів, оскільки, починаючи з середини 1943 р., чисельність юнаків в ОУН (Б) і УПА поступово зростала. Поповнюючи юнацьку мережу, національно свідомою молодь водночас посилювала можливості інформаційно-пропагандистського впливу ОУН і УПА на населення, оскільки активно долучилася до цієї роботи (ДАРО. Ф. Р-30. Оп. 2. Спр. 38. Арк. 1–117).

На початку 1943 р. в антинімецькій пропаганді ОУН та УПА з'являється ще один напрям. Він був пов'язаний з рішенням, ухваленим керівництвом Третього рейху після отримання нищівної поразки під Сталінградом, про створення українського збройного формування, яке мало бути створене з населення Галичини. Цей проект піддавався жорсткій критиці з боку ОУН (Б). Бандерівці вважали створення СС «Галичина» недоцільним і шкідливим, оскільки, по-перше, воно мало на меті, на їхню думку, відвернення активної української молоді від участі в русі опору. ОУН (Б) у зверненнях до населення категорично заявила, що «українська кров може бути пролита тільки за Українську державу і в лавах української армії (Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні, 1993. С. 239). Звернення такого характеру містилося й в передовій статті часопису УПА «Вісті» (ЦДАВО України. Ф. 3833. Оп. 1. Спр. 164. Арк. 2–2 зв.).

Проте їхні аргументи не переконали лідера УЦК В. Кубійовича, до якого німецьке командування звернулося з пропозицією про створення дивізії. Він та його прихильники після тривалих суперечок погодилися сприяти цьому процесові.

За цих умов інформаційно-пропагандистську діяльність ОУН (Б) було перенацілено на зрив німецьких мобілізаційних заходів щодо дивізії СС «Галичина», проте бажаного результату це не дало — остаточно зірвати створення цього з'єднання у складі військ Німеччини не вдалося.

Починаючи з осені 1943 р., сталися значні зміни у змісті збройної боротьби українських національно-патріотичних сил проти нацистських окупантів, що суттєво вплинуло і на їхню інформаційно-пропагандистську діяльність. В умовах успішних дій Червоної армії, яка поступово витісняла гітлерівські війська з території України, керівництво ОУН і УПА визнало недоцільним подальше здійснення широких антинацистських акцій, оскільки такі дії ослаблювали б не лише німців, але й визвольний рух перед загрозою очікуваного більшовицького

наступу. Тому антинімецька інформаційно-пропагандистська діяльність ОУН і УПА стає більш стриманою та поміркованою. Практично до весни 1944 року ОУН(Б) і УПА пропагували лише «самооборонні дії» по відношенню до нацистів.

Враховуючи наявну військово-політичну обстановку, з весни 1944 р. вся антинімецька діяльність ОУН та УПА, у тому числі й інформаційно-пропагандистська, хоча й уповільнилася, проте тривала майже до останніх днів німецької окупації. Останній виступ УПА проти гітлерівців відбувся 1 вересня 1944 р. у районі Коломиї.

У цілому антинімецькій інформаційно-пропагандистській діяльності ОУН(Б) і УПА серед населення окупованої України в цей період були притаманні такі тенденції: розподіл повноважень структур пропаганди ОУН(Б) і УПА згідно з їхніми завданнями; виокремлення основних форм інформаційно-пропагандистської діяльності — усної пропаганди, друкованої пропаганди, радіопропаганди, пропаганди ділом; залучення до виконання завдань інформаційно-пропагандистської діяльності всіх структур УПА, включно з підрозділами, чії функції не передбачали проведення пропаганди.

Значне місце в роботі пропагандистських структур ОУН і УПА цього часу посіла контрпропаганда. Це була відповідь на посилену інформаційно-пропагандистську кампанію німецьких загарбників. Намагаючись залякати українців від участі в «бандах УПА», німці розповсюджували серед населення листівки, де погрожували їм смертною карою. Водночас німецька пропагандистська машина розповсюджувала у формі листівок заяви, де, з метою відвернення симпатій народу від ОУН та УПА, твердила, що в Проводі ОУН(Б) сидять агенти Москви. Зокрема, у німецькій листівці «Слухай, український народ!» (червень 1943 р.) читаємо: «Москва дає накази ОУН. У тих таємних наказах, що скоро будуть опубліковані, ОУН означається як національно замаскована більшовицька бойова частина» (Літопис Української повстанської армії, 1985. Т. 2. С. 179). Або в іншій німецькій листівці зазначається, що «Бандера після війни має бути введений у склад українського радянського уряду» (Там само. С. 182) тощо. Відповідно до змісту цих листівок німецькими агентами велася агітаційна робота серед членів ОУН і УПА та населення окупованої території.

Зрозуміло, що на такі звинувачення мусила відповідно реагувати й пропаганда ОУН і УПА.

Дієвість пропаганди УПА засвідчує те, що збройні акції проти загарбників не припинялися. Лише за 1943 р. німці втратили завдяки повстанцям понад три тисячі своїх вояків, тоді як втрати УПА становили 1237 старшин і бійців (Федорців В.І. 1994. С. 2). Зброю для своїх

загонів, як це випливало з преси, УПА найчастіше здобувала в бою.

Потрібно відмітити, що у своїй інформаційно-пропагандистській діяльності ОУН і УПА як підпільним організаціям важко було протистояти пропагандистським структурам Німеччини. Проте, незважаючи на перевагу противника у агітаційно-пропагандистській роботі, ОУН і УПА наполегливо і послідовно пропагували свої ідеї. Зміст їхньої пропагандистської діяльності відповідав кожному конкретному етапові боротьби ОУН і УПА, з урахуванням особливостей національних середовищ, що перебували під інформаційно-пропагандистським впливом.

Отже, антинімецька інформаційно-пропагандистська діяльність серед населення окупованої території була одним з пріоритетних напрямків у боротьбі ОУН(Б) і УПА проти німецьких

загарбників в роки окупації України. Вона не була хаотичною, а здійснювалася активно й цілеспрямовано, на основі фахово розроблених програм, різноманітних наказів й інструкцій керівництва ОУН і УПА. Саме завдяки цій діяльності збройно-політична боротьба українських національно-патріотичних сил була зрозумілою українському народові та мала підтримку серед значної частини людності, яка ставала на шлях боротьби за незалежність України.

Інформаційно-пропагандистська діяльність була для українського визвольного руху так само важливою, як і бойові дії, а на окремих його етапах мала основне значення. Форми цієї діяльності були різні, але чітко виокремлюються такі ідеологічні аспекти, як усна, друкована та радіопробанда, що мали свої різновиди та поширювалися лише у притаманний їм спосіб.

### ДЖЕРЕЛА

1. Баган О. Націоналізм і націоналістичний рух: Історія та ідея. Дрогобич : Відродження, 1994. 192 с.
2. Веденеев Д.В., Бистрихін Г.С. Меч і тризуб. Розвідка і контррозвідка руху українських націоналістів та УПА. 1920–1945. К. : Генеза, 2006. 408 с.
3. Державний архів Львівської області. Ф. П-3. Оп. 1. Спр. 70. Арк. 11–34.
4. Державний архів Рівненської області. Ф. Р-30. Опис 2. Спр. 38. Арк. 1–117.
5. Дужий П. Офіційний журнал «Ідея і чин» (1942–1946 р.). *Українська періодика: історія і сучасність*. Львів, 1993. С. 90–94.
6. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. Париж; Нью-Йорк; Львів : НТШ у Львові, 1993. 659 с.
7. Лернатович О. А зброєю стало перо // За вільну Україну, 1942. 4 серпня.
8. Лисенко О.Є. Збройна боротьба ОУН(М), ОУН(Б) та Української повстанської армії // Лисенко О.Є. Військове будівництво в Україні у ХХ столітті. К. : «Ін Юре», 2001. 448 с.
9. Літопис Української Повстанської Армії. Т. 2.: Волинь і Полісся: УПА та Запілля 1943–1944. Документи і матеріали. Київ; Торонто, 1999. 784 с.
10. Літопис Української повстанської армії: в 32 т. / відп. ред. Є. Штендера. Торонто, 1985. Т. 2. Волинь і Полісся: німецька окупація. Кн. 2: Початки УПА. 256 с.
11. Літопис Української повстанської армії: в 32 т. / ред. Ю. Маївський, Є. Штендера. Торонто; Львів, 1996. Т. 24. Ідея і чин: Орган Проводу ОУН, 1942–1946. 342 с.
12. Малуґа В.М. Антифашистська інформаційно-пропагандистська діяльність ОУН-УПА в 1941–1944 рр. *Історія слов'янських народів: дослідження актуальних проблем*. К., 2005. Вип. 8. С. 144–156.
13. ОУН в світлі постанов Великих Зборів, конференцій та інших документів з боротьби 1929–1955: зб. документів. Париж, 1955. 371 с.
14. Павлюк І. Преса Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя 1941–1944 рр.: історико-типологічний та ідеологічний аналіз. *Збірник праць науково-дослідного центру періодики*. Львів, 2001. С. 192–205.
15. Федорців В.І. УПА воювала з німцями. *Вільне життя*. Тернопіль, 1994. 14 жовтня. 4 с.
16. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВОВ України). Ф. 3833. Оп. 1. Спр. 12. Арк. 1–45.
17. ЦДАВОВ України. Ф. 3883. Оп. 1. Спр. 164. Арк. 2–2 зв.
18. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України). Ф. 57. Оп. 70. Спр. 299. Арк. 1–22.
19. Шанковський Л. УПА й Дивізія «Галичина» // *Українська Дивізія «Галичина»: матеріали до історії*. Торонто; Нью-Йорк, 1990. С. 68–76.

### REFERENCES

1. Bahan, O. (1994). Natsionalizm i natsionalistychnyi rukh: Istoriiia ta ideia. Drohobych: Vidrodzhennia [in Ukrainian].

2. Viedenieiev, D. V. & Bystrykhin, H. S. (2006). Mech i tryzub. Rozvidka i kontrrozvidka rukhu ukrainskykh natsionalistiv ta UPA. 1920–1945. K.: Heneza [in Ukrainian].
3. Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti. Fond R 3, Op. 1, Sprava 70, Ark. 11–34 [in Russian].
4. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti. Fond R-30, Op. 2, Sprava 38, Ark. 1–117 [in Russian].
5. Duzhyi, P. (1993). Ofitsiyni zhurnal “Ideia i chyn” (1942–1946 rr.). *Ukrayinska periodyka: istoriia i suchasnistʹ*. Lviv [in Ukrainian].
6. Kosyk, V. (1993). *Ukraina i Nimechchyna u Druhii svitovii viini*. Paryzh — Niu-York-Lviv: NTSh u Lvovi [in Ukrainian].
7. Lernatovych, O. (1942). A zbroieiu stalo pero. *Za vilnu Ukrainu* [in Ukrainian].
8. Lysenko, O. Ye. (2001). Zbroina borotba OUN(M), OUN(B) ta Ukrainskoi povstanskoï armii. Lysenko O. Ye. *Viiskove budivnytstvo v Ukraini u XX stolitti*. K., «In Yure» [in Ukrainian].
9. *Litopys Ukrainskoi Povstanskoï Armii*. Volyn i Polissia: UPA ta Zapillia 1943–1944. (1999). Vol. 2, p. 784. Kyiv-Toronto [in Ukrainian].
10. Shtendera, Ye. (Ed.). (1985). *Litopys Ukrainskoi povstanskoï armii*. *Pochatky UPA*, Vol. 2, kn. 2, p. 256, Toronto [in Ukrainian].
11. Maivskyi, Yu. & Shtendera, Ye. (1996). *Litopys Ukrainskoi povstanskoï armii*. *Ideia i chyn: Orhan Provodu OUN, 1942–1946*, Vol. 24, p. 342, Toronto — Lviv [in Ukrainian].
12. Malyuha, V. M. (2005). Antyfashystska informatsino-propahandystska diialnist OUN-UPA v 1941–1944 rr. *Istoriia slovianskykh narodiv: doslidzhennia aktualnykh problem*, 8, 144–156 [in Ukrainian].
13. OUN v svitli postanov Velykykh Zboriv, konferensii ta inshykh dokumentiv z borotby 1929–1955. (1955). Paryzh [in Ukrainian].
14. Pavliuk, I. (2001). Presa Volyni, Polissia, Kholmshchyny ta Pidliashshia 1941–1944 rr.: istoryko-typolohichni ta ideolohichni analiz. *Zbirnyk prats naukovo-doslidnoho tsentru periodyky*, pp. 192–205, Lviv [in Ukrainian].
15. Fedortsiv, V. I. (1994). UPA voiuvala z nimtsiamy. *Vilne zhyttia*. Ternopil [in Ukrainian].
16. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy (TsDAVOV Ukrainy). F. 3833, Op. 1, Spr. 12, Ark. 1–45 [in Russian].
17. TsDAVOV Ukrainy. F. 3883, Op. 1, Spr. 164, Ark. 2–2 zv [in Russian].
18. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy (TsDAHO Ukrain). F. 57, Op. 70, Spr. 299, Ark. 1–22 [in Russian].
19. Shankovskiy, L. UPA i Dyviziia “Halychyna”. *Ukrainska Dyviziia “Halychyna”*, pp. 68–76, Toronto; Niu-York [in Ukrainian].

*Дата надходження статті до редакції: 20.04.2019.*

**Сергій Толочко**

ORCID ID 0000-0003-1434-5328

УДК 94(477-25):316.62

DOI: 10.28925/2524-0757.2019.1.10

## **СВЯТКУВАННЯ 1500-РІЧЧЯ КИЄВА 1982 РОКУ: ІДЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

*У статті йдеться про святкування 1500-річчя Києва 1982 р. Розглянуто ідеологічні аспекти цієї події. Наголошується на тому, що деякі засоби, котрі були використані для святкування, були унікальними, тому наслідки цієї події відчутні і в наш час. Плідно досліджувати Київський ювілей можна завдяки розширенню джерельної бази, компонентами якої є діловодство радянських державних установ і органів компартії, публікації у радянських і зарубіжних засобах масової інформації, мемуаристика. Чимало цінного матеріалу може дати інтерв'ювання живих учасників святкових заходів («усна історія»).*

**Ключові слова:** Київ, ювілей, соціокультурне явище, політика пам'яті, ідеологічно-пропагандистська кампанія.